

Bárdos Kornél:

A SZABAD KIRÁLYI VÁROSOK ZENEI STRUKTÚRÁJA A KISVÁROSOKBAN (II) MODOR A 18. SZÁZADBAN

Szabad királyi városaink, amelyek a 16–17. században már birtokában voltak e kiváltságnak, zenei struktúrájukat a 18. században, sőt legtöbb esetben még a 19. század első felében is megőrizték. Soprontól Pozsonyon át Lőcséig, Bártfáig, Kassáig, Kolozsvártól Nagyszebenén át Brassóig a 18. században is a város saját zenészei, a toronyzenészek állnak egyházi és világi muzsika terén egyaránt a zenélés középpontjában. A lényeg nem változik, de a zeneélet színesedik. A toronyzenészek a színházi zenekarban is játszanak és részt vesznek az egyre gazdagodó hangversenyéletben is. Kassán a század végén városi zeneigazgatónak nevezik a toronymestert. Pozsonyban egy ideig a színház zenei irányítását is vállalja, majd újra csak a toronymesteri címet viseli.

Modor 17. századi zenéjének összefoglalásával igazoltuk e sajátos zenei struktúra jelenlétét a kisvárosokban is.¹ Mivel az 1681-es soproni országgyűlés döntése szerint Modor ún. artikuláris hely lett, azaz szabad vallásgyakorlatot nyert, így a 18. században az evangélikusok – bár a falakon kívül – folytathatták a 17. századból ismert zenei életüket, párhuzamosan a katolikus szlovákokkal és németekkel. Összefogta őket a város zenészeinek jelenléte: a szabad királyi város rendelkezése szerint a toronyzenészek vasárnap és ünnepeken mindhárom egyházban részt vettek a zenés istentiszteleten.

A *toronyzenészek* 18. századi történetének kezdetén rögtön meglepetés ér bennünket: Georg Krumboltz toronymester utóda, Caspar Klein csupán 1675-től 1677-ig szerepel a városi számadáskönyvben. Utána 1715-ig csupán dobosok és toronyőrök fizetését jelzik. A városi jegyzőkönyvben sem találunk választ ennek hátterére. Úgy tűnik, ebben az időszakban nem volt toronymestere a városnak.

A számadáskönyv szerint 1716. szept. 25-től 1717. márciusáig Nicolaus Puchner volt a toronymester.² A városplébános, a bencés házfőnök és az evangélikus inspektor jelenlétében a városi tanács vele köt szerződést 1717. jan. 2-án a toronyzenészeknek a három templomban való közreműködésére vonatkozólag. Előbb felemeli heti 3 ft-ra rendes fizetését, amelyből a toronybeli szolgálatról, toronyzenészeiről és az örökről kell gondoskodnia. Majd részletezi a templomi muzsikálásáért járó fizetését: az alsó, azaz a szlovákok plébániatemplomától évi 20 ft-ot, ugyanezért a várostól évi 10 ft-ot, a bencések, azaz a németek templomától évi 5 ft-ot, a német evangélikusok imaházától pedig évi 30 ft-ot kap rendszeresen. A várostól ez utóbbi szolgálataért nem jár neki fizetés, mert e században a város anyagilag nem támogatja az evangélikus egyházat. Hogy

¹ Lásd részl. Zenetudományi dolgozatok 1987. 75–86.

² Statny okresný archiv Bratislava-vidiek, Mg. Modra. Továbbiakban: Archiv Modra.

a három templom zenekarában nehézség nélkül muzsikálhassanak, a vasárnapi és ünnepi istentiszteletek idejét is egyeztetik: télen az evangélikusoknál 1/2 8, az első templomban 8, a bencésekénél 9, nyáron pedig 7, 1/2 8 és 9 óra a kezdés időpontja.³

Puchner toronymester hamarosan távozik Modorból. 1717. márc. 3-án Johann Valentin Kessler lép örökébe. Febr. 27-én Talheimb József báró Pozsonyból ír érdekében a városi tanácshoz: „... az említett kérelmezőt, mint józan, szorgalmas és szelíd embert, állásának betöltésére kellően képzettnak és serénynek tartva ajánlom. Miként édesapjával Pozsony városa elégedett, hasonló egyéniségű fia is alkalmas lesz Modor városának szolgálatára ... az ígért heti 3 ft-ot, mint értékes és művészetében kellő jártassággal bíró toronymesternek adják meg, hogy embereiről [toronyzenészeiről] megfelelően gondoskodhassék, így a város szolgálatában biztos alapokon működ-hessék.”⁴

Az új toronymester magára nézve kötelezőnek tartja a három templom zenéjére vonatkozó január 2-i megállapodást, sőt márc. 17-én a bencésekénél még külön kötelezvényt ír alá a rendszeres közreműködésre.⁵ 1718-ban arra kéri a városi tanácsot, „hogy a gabona járadékát kissé nagyobbítsák.” Úgy tűnik, e kérésnek eredménye a tanács két intézkedése: „Hogy a toronymester társaival jobban élhessen, elrendeljük, a zenei mellékes jövedelme legyen teljesen szabad, és ebben semmi címen ne korlátozzák őket.” 1721. márc. 17-én pedig megismételve a három templom zenei szolgálatára vonatkozó 1717-es szöveget, kiegészítik azzal, hogy fa és gyertya járandóságán kívül 12 nagyszombati mérő gabonát fog kapni minden évben.⁶

Az előbbi rendelkezés nem csupán a toronyzenészek mellékes jövedelmének biztosítására és növelésére vonatkozik, de szabad királyi városainkban érvényes jogára is: a szórakoztató zene területén is uralkodnak, szemben a magánzenészekkel, s a városi tanács saját zenészeinek e jogát megvédi! Az utóbbi, az 1721. márc. 17-i rendelkezést Kessler toronymester már nem érte meg (mert közben meghalt), s a városi jegyzőkönyvbe márc. 17-én be is jegyzik: „Hadl Ferenc, az új toronymester márc. 22-én

³Uo. Városi jegyzőkönyv (Vjk) 1717. jan. 2., 47v.

⁴Archiv Modra Inv č 4932: „... dictum Instantem, qua hominem sobrium, diligentem et mansuetum, pro eoque munere subeundo sat qualificatum sedulumque duxi recommendandum sperans etenim, quemadmodum parens ipsius pro contento Civitatis hujus Posoniensis in simili caractere attente et vigilanter desudat, ita etiam Filium pro servitio Civitatis istius Modrensis inde futurum ... per eundem septimanatim desideratos f 3, qua, uti promissum est, qualificato et in arte sua bene perito Magistro posse admitti, ut cum hominibus suis necessario intertenendis subsistere, proque honore Civitatis stabilitus persistere valeat.”

⁵Uo. Inv č 4937; Pannonhalma It Acta ad Eccl. et Resid. Benedict. Modrensem pertinentia Fasc 2., 1717. márc. 17.

⁶Archiv Modra. Instantiae K. 2690. sz. 1718. aug. 2: „... mir nebst einen kleinen Zusatz das Getraide augiren und geben lassen.”; uo. Vjk. 1719. jan. 3., 152: „Ut Turnerus magis subsistere possit cum sociis statuitur, ut accidentia Musicalia sint eidem Libera, nec ullo sub colore praepediuntur.”; uo. 1721. márc. 17., 215: „... praeter ea habebit annuo praeter ligna et candelas metr Tyrnaviens. frumenti No 12.”

kezdi működését.”⁷ Róla csupán a városi számadáskönyv alapján tudjuk, hogy 1728-ig működött. 1728-tól 1734 februárjáig Joseph Rusiczka, majd márc. 22-től 1743-ig Anton Pfeiffer követte. Őt már korábról ismerjük. 1717. febr. 21-én, mint kőszegi toronymester – tudomást szerezve Nicolaus Puchner toronymester hirtelen távozásáról – levelet írt a modori tanácshoz: amennyiben még nem töltötték be az állást, zenében igen jártas toronyzenész legényét ajánlja Puchner utódának.⁸ (Mint láttuk, az állást Kessler kapta meg.)

1740 körül híre járja, hogy – mint az feltevésünk szerint 1678 és 1715 között lehetett – a város csupán toronyőröket kíván alkalmazni. Pfeiffer fenyegetettnek érezve saját és toronyzenészei jövőjét, aggódó levelet ír a városi tanácshoz, felemlegetve eddigi – a szórakoztató zene területén elszenvedett – veszteségeiket is: „Hogy bátorodom a bölcs és nemes Városi Tanácsot zavarni, kérem, ezért ne nehezteljenek rám. Fülemhez jutott annak a híre, hogy nem leszek toronymester, csupán dobost kívánnak tartani. Ez súlyosan érintené toronyzenész legényeimet is. Ennek hírére most távozni akarnak, mivel itt nem lesz mit tenniük. A városi tanács azt is megígérte nekem, hogy az összes lakodalmon mi fogunk muzsikálni. Nem így történt, mert úgy intézkedtek, hogy az itteni zenészekkel együtt muzsikáljunk. De ez nem volt elég! Behívtak, és a bíró valamint az udvarmester előtt ebbe bele kellett egyeznem. Mivel pedig ezáltal legényeim mellékes jövedelmükben veszteséget szenvednek, s csupán a templomi szolgálat marad számukra, elégedetlenek és távozni kívánnak. (Így egyedül képtelen leszek a templomi szolgálatot ellátni, sőt közeledvén szent karácsony ünnepe, nem lesznek legényeim, akikre pedig nagy szükségem lenne ... Kérem, legyenek segítségemre, és ne engedjék, hogy e baj megtörténjék!”⁹

Ez esetben aggodalmának nem volt komoly alapja, mert a toronyzenész intézményt most már nem szüntetik meg, sőt Modorban még a 19. század elején is fennállott!

⁷Uo. „Turnerii vero modernii Francisci Hadl annus inchoatus a die 22 Martii.”

⁸Archiv Modra, Litterae Missiles Inv č 1461.

⁹Uo. Instantiae P. 2695. sz. Dátum nélkül: „Dass ich mich der Kühnheit unterwinde Einen Wohl Edlen und Hoch-Weissen St. Magistrath zu beunruhigen, bitte in tiefster Unterthänigkeit mir solches nicht zu verargen, massen mir zu Ohren gekommen, als solte ich kein Thurner mehr hier seyn, sondern wolten nur einen Bauckenschlager halten, welches auch hernach als meine Gesellen innen worden und nun wolen sie darauf von mir weg, weilien hier nichts mehr zu thun seyn solte. Sintemal es mir auch versprochen worden, ich solte hier alle Hochzeiten zu bedienen haben, welches aber ich nicht alleine, sondern auch hiesige St. Leuthe und Musicanten darzu genommem, verrichtet habe: welches noch nicht genug gewesen, sondern es hat sich noch Richter unterstanden den Hofmeister zu sich zu beruffen und mit ihnen zu accordiren, und erst hernach mir Bericht zu ertheilen, und weilien dieses und meine Gesellen auf solche Weiss zu keinen Accidentien gelangen können, sondern nur bey der Kirchen dienen sollen, sind sie nicht content, trachten von hier fort. Denn ich hernach nicht compabel seyn werde den Kirchen Dienst alleine zu versehen, sintemal auch die Heil. Weyhnacht Feyertag jetzo herbey kommen, und ich nicht gleich Thurner Gesellen werde haben können, wann ich solche von Nöthen werde haben ... geruhe mir hier fals gnädige Beyhülffe zu leisten und zu meinem Ruin kein Unheil wiederfahren zu lassen.”

1740 novemberében a városi tanács megrója Pfeiffer toronymestert azért, mert késlekednek a várostoronyban a negyedórák jelzésében: a negyedóra késői jelzéséért 25 dénár, az egész óra esetében pedig egy forint büntetést szab ki rájuk.¹⁰

Pfeiffer az első toronymester, akiről a számadáskönyvben azt olvashatjuk, hogy a németek iskolájában ő tanítja a leányokat, s ezért 78 ft toronymesteri fizetésén kívül évi 40 ft-ot kap. 1743-ban a helyébe lépő Johann Ridiger ugyanúgy tanító és toronymester lesz, Pfeiffernek pedig még az évben mint öreg toronymesternek 33 ft-ot, mint volt iskolamesternek 26 ft-ot fizet a város. 1777-ig, a nemzeti iskola szervezéséig Modorban a toronymester egyúttal a németek iskolájának is tanítója. Ez a tény lényeges adalék a toronyzenészek elfoglaltságának 18. századi bővüléséhez, amelyre bevezetésünkben utaltunk. Ugyanakkor viszont e században egyetlen konkrét utalást sem találunk a toronyzenére vonatkozólag, amely a 17. században rendszeres volt. (Lásd Melchior Schultz toronymester 1649. jan. 1-i szerződésének szövegét, melyet előző tanulmányunkban idéztünk is. „Azután – miként Pozsonyban is szokásos – reggel, délben és este toronyzenét játszanak.”¹¹)

A 32 éven át működő Ridiger toronymesternek több hosszú beadványát ismerjük a városhoz. Elfoglaltságai között ő sem szól a toronyzenélésről, annál többet a szórakoztató zene körüli sérelmeiről, s főleg a nappali órajelzések terhéről: „Amikor 1743. jan. 1-én a szabad királyi város bölcs és nemes Tanácsa toronymesternek és városi zenésznek felvett, miként elődjeimnek, nekem is biztosítottak előjogot a névnapok, lakodalmak, a szerződéses tánczenék területén. Ezek az összegek a hivatalos fizetésem felül voltak. Arra is figyelmeztettek, hogy az éjszakai tűzörséget és a toronybeli harangozást embereimmel szorgalmasan lássam el ... Amennyiben a városban a zenélést toronyzenészeimmel nem győzöm ellátni, segítségül kérhetem a templomi zenészeket, s ha ezek kevésnek bizonyulnak, mert három vagy négy helyen kell egy időben muzsikálni, idegen zenészek is kiegészíthetnek. Amikor azonban 1747-ben nappal történt a nagy tűzvész, a bölcs és nemes Tanács úgy döntött, hogy nappal is jeleznünk kell trombitával a negyed és egész órákat ... Ezt a feladatot is elvállaltam legényeimmel együtt ... Mivel a mostani időkben a kórusbeli zenészek nem törődve a városi zenében való jogaimmal bejelentés nélkül vállalnak lakodalmi és szerződéses tánczenélést, engem és kötelességtudó legényeimet gúny tárgyává teszik ... sokkal jobb lenne, ha a nappali tűzörséget megszüntetnék, amely miatt 16 éve oly sok károm esett.” Másik levelében azt is elmondja, hogy a nappali tűzjelzésért évi 30 ft-ot kap a várostól, a polgárjoggal rendelkező személyektől négy krajcár, a többi lakostól másfél krajcár jár neki.¹²

¹⁰Vjk 1740. nov. 24., 37.

¹¹Lásd 1. jegyzet 76.

¹²Archiv Modra. Instantiae R. Inv. č 2696. Dátum nélkül: „... massen ich A^o 1743 den 1ten Juni von Einem Hochwayssen Magistrath dieser königl. frey Stadt Modern vor einem Thurner Meister und Stadt Musicum auf und angenohmen worden bin, bey dieser Auffnahm mir versprochen worden alle Gerechtigkeit, welche meine Vorfahrer bey dennen Nahmens Tügen, Hochzeiten, Accordirte Tantz Music ohne meiner Convention solchen genossen haben, ich in gleichen alles dass zu genüssen haben solle, wo bey mir bey bracht worden, dass ich die feüer Wacht bey der Nacht solle fleissig in obacht nehmen, auch alles geleüth auff dem Stadt Thurm durch mich und meine Leüth ... Wann aber ich mit meinen Leüthen die Music bey der Stadt nicht bestreiten

Ridiger toronymester 1775 elején halt meg. Utódának Pauer János városplébános és báró Mednyánszky János királyi tanácsos is a modori plébánia 12 éve szorgalmasan működő basszistáját, Simon Pellert ajánlja, de Laurentius Berger (Perger), a katolikus német iskola tanítója is pályázik a helyre. A városi tanács egyelőre nem tölti be az állást, mert Ridiger özvegye a toronymesteri kötelezettségnek eleget tud tenni. Májusban azonban a tanács Bergert nevezi ki. Ridiger özvegye – úgy tűnik – távozik a városból, mert júl. 19-én a tanács kiállít részére egy tanúsítványt, amelyben dícsérettel emlékezik meg ottani életéről.¹³

1776. jún. 25-én foglalkozik a városi tanács Nagyszombat szabad királyi város tanácsának kérésével, amellyel Batthyány József hercegprímás ünnepélyes beiktatására hívja meg a modori toronyzenészeket. Bár itteni szolgálataikra is szükség van, a városi tanács szívesen eleget tesz a megtisztelő hívásnak.¹⁴

1777. jan. 16-án a városi tanács tisztújítása alkalmával elvi döntés születik: a toronymesterséget elválasztják a tanítói állástól. A toronymester kötelessége két toronyzenész legényt és egy inast tartani évi 140 ft-ért, a plébániától pedig évi 30 ft-ot fog kapni. A nemzeti iskola bevezetéséig azonban továbbra is a német iskolában fog tanítani évi 40 ft-ért.¹⁵ A nemzeti iskola megnyitása (1778) után Berger toronymester már valóban nem tanít az iskolában, mint ez az 1781-es plébániai vizitációból is kitűnik, a plébániatemplomban viszont egyre több az elfoglaltsága. Nem csupán vasárnap és ünnepnap délelőtt kíséri legényeivel együtt a többszólamú éneket hegedűkkel – nagyobb ünnepeken pedig fúvós hangszerekkel –, hanem délután a litánián is kötelesek muzsikálni. Ezért az eddig szokásos 30 ft-on felül még 10 ft-ot kap a plébániától.

Az ausztriai származású Berger toronymester 1792 májusáig tölti be állását. Ettől kezdve ismét újabb érdekes hagyománynak lehetünk tanúi: a toronymesterséget a plébániai orgonista állással kapcsolják össze. 1792-ben a már 1786 óta működő orgo-

(12. lábjegyzet folytatása)

könten, soll ich vor frembten Musicanten, die zur Hilff ruffen, welche der Kirchen im Chor dienen, und wann diese nicht hin länglich sein und 3 oder 4 Partaien begeret werden, so dann frembde mir zu ruffen erlaubet werden, weillen aber A^D 1747 weegen fühlen endtstandenen feüers Brünsten, welche alle bey Tag geschen seindt, hatt Ein Hoch Waysser Magistrath dahin getrachtet, mir die Tages feüer Wacht auf zu leegen und der gestalten verrichtet werden soll, nemblich alle virtel und auch gantze Stund mit dem Trompeten Ruff auf dem Stadt Thurm zu melden ... dero Zeit mich in diessen Accord eingelassen und angenohmen zu folge dessen meine Gesellen dar zu angelhalten ... nach deme aber jetziger Zeit die neuen Chor Musicanten wieder meine auf nahm und erhaltener Gerechtigkeit der Stadt Music, vor sich Hochzeiten, Accordirte Tantz an nehmen selber dahin spillen gehen und ohne einige Meldung, dar von mich und meine Gesellen zu allem Spott sitzen lassen ... währe viel besser ... die Tages feüer wachte cassiret werde, weillen ich durch die 16 vorstrichene Jahren grossen Schaden hier durch erlitten." Uo. kb. 1757. év: „... vor dieses thun mir auff ein Jahr fl 30 zu bezahlen aussgeworffen worden, zu dieser Bezahlung jeder Bürger 4 xr, jeder Inwohner undt Bestandtler 1 1/2 xr jährlich bey zu tragen ver obligiret haben ..."

¹³Uo. Instantiae P. 2695. sz. 1775. márc. 27: Pauer plébános ajánlása és Peller Simon kérvénye; Vjk 1775. márc. 27., 552 és 559., máj. 23., 601., júl. 19., 643.

¹⁴Uo. 1776. jún. 25., 155.

¹⁵Uo. 1777. jan 16., 82 és 107.

nistát, Joseph Kohuteket kinevezik toronymesternek is. 1798-ban őt követi Johann Kapp, aki az 1810-es években is viseli mindkét állást.

Az artikuláris hely jogának birtokában az *evangélikusok* 1682-től a II. József-korszakig folyamatosan gondoskodtak kórusuk és zenekaruk fenntartásáról, amelyek tagjai az iskola tanulói és tanárai közül többen is, valamint fizetett zenészek és 1717-től toronyzenészek is. A néhány hónapos Thököly-megszállás (1683) után még egyszer visszakapják a belső templomot és iskolát, továbbá a szlovákok részére Rákóczi fejedelemtől 1706. márc. 11-én a Zay-házat, de Heister tábornok 1709. dec. 3-án érvényteleníti a határozatot. Így újra a falakon kívüli imaházaikban és iskoláikban, ill. a hamarosan felépített új templomokban folytatják munkájukat.

1682-től vezetett számadáskönyvük alapján nyomon követhető orgonistáik és kántoraik sora. A németek orgonistája 1682-től 1730-ig Johann Heinrich Wypacher, kántora 1683-tól 1722-ig Paulus Boykowszky, majd 1723-tól 1751-ig Gottlob Kottwitz. A szlovák orgonisták és kántorok sora hiányosabb. Csak 1690-ben jelzik először az orgonista nevét is: Johann Wypacher, Johann Heinrich Wypacher fia. 1696-tól 1700-ig Gabriel Gobius, 1718-ban Samuel Poln, s 1722-től 1751-ig Paulus Streczko nevét olvassuk. 1682-től 1700-ig Martin Skultety, majd 1723-ig Samuel Brezina a kántoruk.¹⁶

Ismerjük a Zittauból származó Gottlob Kottwitz kántor meghívó levelét, amelyet a modori evangélikus konvent állított ki. Szövege bizonyíték arra, hogy 1682-től a németek imaházában rendszeresen működött ének- és zenekar: „... miután Isten végtelen kegyelméből és Császár és Király Őfelsége kegyes engedelmével 38 éve visszanyertük a szabad vallásgyakorlatot, többek között ének- és zenekart is felállítottunk, amelynek vezetésére és kántornak a tiszteletre méltó Paul Boykowssky urat neveztek ki ...”. Mivel pedig hűségesen és szorgalmasan végzett feladatát már nem tudja ellátni, utódának Gottlob Kottwitzot hívják meg, „hogy kórusunkat a korális és többszólamú zenében egyaránt a tagok képessége szerint okosan és bölcsen vezesse, s a zene tanulására alkalmas tanulókat e célra kijelölt időben és órában naponta hűségesen és szorgalmasan oktassa.” Fizetése egy évre 70 ft készpénz, hat akó bor, hat öl tűzifa, 15 mérő gabona, a szokásos iskolapénz, a temetések típusa szerint pedig alkalmanként 7, 8 ill. 10 garas.¹⁷

Johann Heinrich Wypacher nem csupán a német evangélikusok orgonistája volt, de a német katolikusoké is a belső templomban, azaz a bencésekénél. Erre utal a városi

¹⁶ Archiv Modra, Evangélikus számadáskönyvek passim.

¹⁷ Uo. Evangélikus iratok, Dátum nélkül: „... nachdeme wir durch Gottes überschwenigl Gnad undt Ihro Keyserl undt Königl. May. allergnädigste Indulgentii unser vor 38. Jahren reassumirtes freyes Exercitium unter andern auch mit einer sowohl Vocal als Figural-Chor Music versehen, undt zu dessen Directore et Cantore den Wohlehrwürdigen undt Wohlgelehrten Herrn Paulum Boykowssky ordentlich bestellet ... dass er unsern Chorum so wohl in der Choral-Music als auch Figural Music nach Beschaffenheit der Subjectorum vernünftig undt weisslich dirigiren undt die zur Musica taugliche Jugendt darinnen täglich, zur gewissen hiertzu bestimmten Zeit undt Stunde treulich undt fleissig informieren ...”

tanácshoz írt panaszos levelében, amelyet bizonyára az 1710-es években írt: „Nem titkolhatom, hogy a meghívó levelem szerződésében biztosított mellékes zenei jövedelmeim nagy mértékben csökkentek – főleg a mostani zavaros idők miatt – nagyrészt meg is szűntek, ezért megélhetésem napról napra súlyos gondot jelent számomra. Emlékeznük kell tisztelt Uraságtoknak arra is, hogy szerződéselem átnyújtása alkalmával az akkor egymással szemben álló hittestvérek mindkét oldalon megfelelő rendkívüli jövedelmet biztosítottak számomra ... Mivel ma is a két felekezet templomában kell szolgálnom, az ígért évi juttatások ügyében kérem intézkedjenek. – Egyébként is felkérésükre a német evangélikusok imaházában a pozitívot [orgonát] szétszedtem, új helyén felállítottam, nem kis fáradsággal felhangoltam és megjavítottam. Ha orgonaépítőre bízták volna a munkát, 20–25 ft-nál kevesebbet nem vállalta volna.”¹⁸

A régi hagyomány továbbélésére, hogy a rektor és tanárok is részt vesznek a kórus életében, Johann Gerhardtnak, a város szülöttének meghívó levelében találtunk bizonyítékot. Már 1683-ban előírják, hogy vegyen részt a kórus munkájában és a karácsonyi kántálásban.¹⁹ 1689-ben hat évi hűséges zenélésért 10 ft jutalmat is adnak számára. Előző dolgozatunkban idéztük az 1640-es évekből Paulus Davidis lelkes sorait a zenéről. Ő – mint az iskola tanára – szintén tagja a kórusnak 1693-tól 1708-ig.

Az evangélikusoknak két istentiszteleti rendjük maradt fenn. 1666-ban a városi tanáccsal való megbeszélés alapján állítják össze a szombat délutáni, vasárnap és ünnep délelőtti és délutáni igen részletes rendet. Az 1714-es jóval rövidebb szöveg, de tartalma lényegében egyezik az előzőével, sőt hangsúlyozzák, hogy Pozsonyban és környékén is e hagyomány él tovább. Mindkét helyen több szólamban hangzik fel a Kyrie, a Gloria és a Magnificat, az istentisztelet előírt részeit pedig motették és zenekari, ill. orgonadarabok színezik. A kántor és a kórus szerepéről a következőket írják: „A többi énekre vonatkozólag templomunk régi szokását követjük, de nagyon kérjük a kántor urat, ne csupán a régi és itt található, de más új és szép keresztyén motettákat vagy koncerte-

¹⁸Uo. Instantiae W. 2701. sz.: „Denen selben habe ich nicht verbergen können, welcher massen (undt zwar in considerung dieser anjetzo conturbierlichen Zeit) alle meine musicalische accidentien, welche mier in meiner Vocation conventionaliter zugeaignet, geschwächt undt mehrentheils eingestellet worden sindt, dass ich also einen merklichen abbruch an meinen lebens mitteln leiden undt täglichen erfahren muess. Werden sich aber hiermit E. Herrligkeiten annoch bester massen zu recolligieren undt erinnern wissen, bey überreichender Convention, dass mier so wohl von einer, als auch der andern, damals gegenwertigen Religions Verwandten ein bequämliches Extraordinarium beneficium ist versprochen worden ... anjetzo auch so wohl bey einer, als auch der andern Religions Kirchen den Dienst versehen muess, mier ein annuale beneficium pro dispositione Sua verordnen. Ferners so habe ich, auff Befehl E. Herrligkeiten dass Positiv in dem Ewangelijischen deutschen Betthaus nicht allein zerlegt, sondern auch wieder aufgericht undt auf ort undt stell mit zimlicher Bemühung gestimbt undt verfertigt, welchen wo es von einem Orglmacher hette verichtet sollen werden, were dasselbe unter 20 oder 25 fl nicht angenommen ...”

¹⁹Uo. Evangélikus iratok: „Item im Jahr eine Cantatio, als am heyligen Weihnachtsfest ... und Subjecta Chori schuldig sein sollen”

ket is adjanak elő, amelyeket előzőleg a tanulókkal és a kisegítőkkal szorgalmasan gyakoroljanak Isten dicsőségére és a hívek áhítatának növelésére.”²⁰

Samuel Wölfel összeállította a 18. század második felében működött német és szlovák kántorok és orgonisták sorát, szolgálati idejük megjelölésével.²¹ Közülük néhányról többet is tudhatunk: Gottlieb Mezibrodsky a konventhez írt soraiban 1746-ban panaszkodik, hogy bár két évvel ezelőtt orgonistának, majd az iskola rektorának is kinevezték, de csak egy fizetést, azaz évenként 100 ft készpénzt, 15 mérő gabonát, öt akó bort és hat öl tűzifát kap. Méltánytalannak tartja az eljárást.²² 1773-ban a fiatalon elhunyt Fleischer kántor udódának a konvent a selmecebányai Krizsko nevű, 19 éves pozsonyi diákot szeretné megnyerni. Klein Mihály azonban még fiatalnak tartja őt erre az állásra. Különben is az ifjú Pozsonyban szándékozik maradni, és a többi pozsonyi diák között sem talál olyant, akit lelkiismerete szerint ajánlhatna Modor számára.²³ Fleischer utódjával végül még ez évben kinevezik Johann Georg Kirchnert, akinek meghívóleveléből azonban nem derül ki, honnan jött Modorba kántornak és tanárnak.²⁴ 1781-ben írt kérvényében Kirchner fizetésének javítását kéri a konventtől. Sorai többek között a kórusbeli énekesfiúk nevelésének nehézségeiről is szólnak: „... A magán zene- és franciaórák s hasonlóak terén sajnos átmenetileg semmi lehetőség sem kínálkozik, pedig állásom elfoglalása előtt erre is számítottam. A temetési és egyéb bevételek jól ismertek. — Talán nem kell a tisztelt Konventnek bizonyítanom, mennyivel több a munkám és a gondom, mint a hozzám hasonlóknak. Csak az énekórákat említem példának. Aki csak valamit is ért a zenéhez, könnyen megérti, milyen sok fáradtság, türelem és bosszúság szükséges egy fiú tanításához, amíg a kórus hasznos tagjává válik. Biztosan állíthatom, hogy három évbe telik, mire megbízható lesz. S ha egy ilyen fiút kiképeztünk, vagy szándékosan hagyja el a kórust, vagy idegen lévén elmegy tő-

²⁰Uo. 1666. szept. 10; uo. Conceptus Inv č 1883: „... In den übrigen Gesängen bleibet es bey der alten und bey dieser Kirche bisshero üblichen Gewohnheit: doch wird Herr Cantor sich zuebe fleissigen ermahnet, nicht nur allein die alten und vorlegenen, sondern auch andere neuere feine Christliche Moteten oder Concerte, welche er zuvor in der Schule mit denen Alumnis und Adjuvanten fleissig üben wird, bey verrichtung des Gottesdients zue ehre Gottes und aufmunterung der Zuehörer andacht ...“

²¹Archiv Modra. Tabella Demonstratoria ... 1648–1811. Német kántorok: G. Waltersdorf 1751–1767, A. Fleischer 1772-ig, J. G. Kirchner + 1788. júl. 11., Carol Ritter kántor és orgonista 1793-ig, Jos. Petrics kántor és orgonista 1797-ig, Andr. Wenderling kántor és orgonista 1810-ig. Német orgonisták: Johann Ruprecht 1731–1743, Theoph. Bezidbrodsky (helyesen Mezibrodsky) orgonista és rektor 1747-ig, J. Richter 1774-ig, Fabritius ? orgonista és subrektor 1775-ig, Georg Ribay 1778-ig (helyesen 1779-ig), Johann Frantz 1781-ig, Johann Czilek?. Szlovák kántorok: J. Beck ? — 1746-ig, J. Dzur 1752-ig, Steph. Martini 1759-ig, Sam. Stankovich 1761-ig, Andr. Stranay 1782-ig, M. Pavlov 1795-ig, Joan Malovetz 1797-ig, Joan Kollarik ?, Georg Schümech 1810-ig. Szlovák orgonisták: Paulus Streczko 1722–1759., Steph. Martini 1764-ig, Matth. Paulovics 1782-ig, Andr. Stranay 1795-ig, M. Pavlov 1797-ig, Georg Pollevkovics 1810-ig. — Wölfel adatát Ribbay Györgynél joggal javítottuk 1779-re, mert ebben az évben kap tanúsítványt a tanácstól, amikor a jénai egyetemen kívánja tanulmányait folytatni. Lásd Archiv Modra Instantiae R. 2696. sz. 1779. márc. 8.

²²Uo. Evangélikus iratok. Dátum nélkül.

²³Uo. 1773. máj. 23.

²⁴Uo. 1773. jún. 28.

lünk. Aztán kezdődik a vesződség előlről! Mindezt örömmel cselekedném, ha életem nem lenne ilyen nyomorúságos. Ezért mindig eszembe kell hogy jusson az ismert mon-dás: Hogy mindezt örömmel tegyék és ne sóhajtozással!”²⁵

Az orgonák kisebb javításáról gyakran olvasunk a számadáskönyvben. Igen jelen-tős orgonaépítésre került sor 1779-ben a németek templomában. Valentin Arnold nagyszombati orgonaépítővel a konvent 1050 ft értékben két manuálos és pedálos, 15 regiszteres orgona építésére köt szerződést. Későbbi bejegyzések szerint 1780. dec. 17-ig 700 ft-ot vett fel a mester.²⁶ Az új orgona kifizetéséhez 1780-ban a győri, a po-zsonyi és más gyülekezetektől kérnek segítséget.²⁷

A német evangélikusok gimnáziuma fontos szerepet tölt be a 18. században. A legközelebbi artikuláris hely Pozsony volt, ezért a környék ifjai a modori iskolában találtak otthonra. A 4–6 osztályos iskolában folyó zenei nevelésről, az ének- és zene-órákról nem találtunk olyan értékes dokumentumokat, mint amelyeket a 16–17. századból közölhattünk, csak azt tudjuk igazolni, hogy a tanulók is részt vettek a templomi kórusban.²⁸

A toronyzenészek fennmaradt nyugtái és a számadáskönyvi bejegyzések 1717-től 1784-ig folyamatosan tanúsítják, hogy az 1717-es – ismertetett – városi tanácsi ha-tározat szerint a német evangélikusok istentiszteletein is minden vasárnap és ünnep-nap közreműködnek. 1785 után már nem találunk ilyen bejegyzéseket. E negatív adat számunkra lényeges változásra utal: a II. József-korabeli racionalista gondolkodás zenei vonatkozású eredményének lehetünk tanúi. Miként Pozsonyban és Sopronban, Modor-ban is megszüntetik a zenés istentiszteleteket, s megelégednek a csak orgonakíséretes népe-nékléssel. Ugyanez a háttére annak, hogy a színpadiasnak, teátrálisnak tartott

²⁵Uo. 1781. máj. 2: „... Die Privat – Stunden in der Music, französischen Sprache und dergleichen, wo ich mir doch vor Annahme meines Dienstes Rechnung machte, betreffend, so ist hier leider durchgehends gar nichts zu verdienen. Wie viel die Leiche und andere Einkünfte tragen, ist oh-nedem bekannt. Einem Hochlöbl. Convente brauche nicht erst zu Gemüthe zu führen, um wie viel Mühe und Sorge ich mehr habe, als ein anderer meines gleich hat. Ich will nur zum Beyspiele die Singstunden anführen. Jedermann der nur ein wenig in der Music kundig, wird leicht erach-ten, wie viel Mühe, Geduld und Verdruss es koste, einen Knaben abzurichten, bis man ihn auf dem Chore brauchen kann. Ja ich getraue mir zu behaupten, dass ganzer 3 Jahre darauf gehen, bis man sich auf ihn verlassen kann. Ist nun ein solcher Knabe abgerichtet, so verlässt er entwe-der muthwillig das Chor, oder ist er ein Fremder, so geht er von hier ab, und alsdann geht die Plage von neuen an. Indessen alles dieses würde ich mit Freuden thun, wenn es nur mit keinem kümmerlichen Leben verbunden wäre, wo mir die bekannte Spruch immer im Sinn kommen muss: auf dass sie es mit Freuden thun und nicht mit Seufzen.”

²⁶A részletes szerződés szövegét Dr. Otmar Gergelyi találta meg a modori evangélikus lelkészészen. Mi a modori városi levéltárban (Archiv Modra) őrzött másolatot használtuk. – A német evangéli-kusok 1803. szept. 15-i vizitációja 18 regiszteresnek mondja az orgonát. (Archiv Modra, Evan-gélikus iratok.) Az előbbi szerződés mellett Fazekas János pozsonyi orgonaépítő 1834. júl. 23-án írt nyugtája is megtalálható a szlovák templomban 400 ft értékben épített orgonáról.

²⁷Archiv Modra, Evangélikus iratok 1780. máj. 20.

²⁸Lásd részl. Archiv Modra, Evanje gymnasium v Modre 1729–1870. Inventar, Inv č 1, Collecta-nea historica et annales gymnasii evangelici Modrensis; uo. Inv č 53, 54, 55: Labores scholastici per singulas Hebdomadas descripti ab Anno 1755–1796.

passióéneklést is ekkor hagyják abba, s virágvasárnap és nagypénteken csupán felolvasák a szenvedéstörténetet. Ez évtől kezdve az ének- és zenekar működéséről egyetlen adatot sem találunk. Két évszázadnál hosszabb értékes többszólamú és hangszeres hagyománytól válnak meg!²⁹

Mivel a kántornak az ének- és zenekar vezetésével nincs már gondja, a tanításon kívüli elfoglaltsága jóval kevesebb. A németeknél 1778-tól, Kirchner kántor halála után az orgonista és a kántori állást összevonják, és még a 19. század elején is elégséges egy személy a betöltésére. 1798-ban ugyan felmerült a gondolat, hogy ismét két személyre bízzák, de ez nem valósult meg. A szlovákok orgonistáját, Georg Poleffkovitsot szeretné ugyanis a német gyülekezet orgonistájának megnyerni, de ő mégsem vállalja, marad a szlovákoknál, ahol csak egy éve szolgál. Válaszában utal a mondottakra: „... Mindeddig a német gyülekezetben a hármás, azaz tanító, orgonista és kántori állás egy személyre volt bízva, és most csupán az én kedvemért a kántori állást a másik kettőtől elválasztani kívánják.”³⁰

A szlovákok gyülekezetében ének- és zenekar működéséről nem tudunk, a kántor és az orgonista viszont mindig két személy volt. A Sopronból való ifjú Joan Malowetz kántor meghívó levele azért figyelemre méltó, mert eszerint még 1795-ben is élő volt náluk a karácsonyi, a húsvéti és a pünkösdi kántálás hagyománya. A bevételből egyenlően részesült ő és az orgonista.³¹

Az 1674-es királyi rendelet alapján kialakult jogi helyzet a *katolikusoknál* a 18. században végig érvényes volt. A város Szent János-plébániatemploma (alsó vagy temetői templom) és iskolája a szlovákoké, a belső (1729-től Szent Borbála nevét viselő) templom és iskola a pannonhalmi bencések vezetése alatt a németeké. A bencések az alsó gimnáziumukat is vezetik, de a templomnak — a szlovák városplébános joghatósága alatt — csak adminisztrátorai. A szabad királyi város patronátusi jogánál fogva tetemes összeggel járul a templomok és iskolák fenntartásához, de a katolikus státus is részt vállal az anyagiak biztosításában, miként a plébánia számadáskönyve bizonyítja.

Bár a szlovákok és a németek ragaszkodnak különállásukhoz, a két templom zenéje mégis szorosan kapcsolódik egymáshoz. Az 1688-as királyi rendelet, amely véglegesíti az evangélikusoknak a városfalon kívüli működését, előírja a városi tanácsnak, hogy az orgonistákon kívül négy zenész fizetéséről gondoskodják a katolikusok részére. Ez a négy zenész a szlovákok és németek templomában egyaránt szerepel, miként az orgonisták is kiegészítik egymást.³² Ezt biztosítja az 1692. jan. 2-i városi tanácsi ren-

²⁹ Bratislava. Ustredná knižnica SAV, úsek starej literatúry: Chronicon Eccl. 1786. dec. 17., 323–324.; uo. Conventus Evangelicorum Protocollum 1782. ápr. 2., 666.; Bárdos Kornél, Sopron zenéje a 16–18. században. Budapest 1984, 177–178.

³⁰ Archiv Modra. Evangélikus iratok 1798. dec. 2: „... Bisher war bey der Löblichen Deutschen Gemeine das dreyfache nehmlich des Schul Lehrers, Organisten und Cantors-Amt nur einem anvertraut und anjetzo sollte das Amt des Cantors blos meinewegen von den übrigen getrennt werden ... aber auch zu bitten mich ferner unter deroseiben Schutz bey der Böhmischen Gemeine zu lassen, bey der ich ohnehin noch nicht ein ganzes Jahr gedient habe ...”

³¹ Uo. 1795. febr. 18: „Werden Sie die Cantations und Adstations Einkünfte derer 3 sind; als an Weynachts Feyertägen, Ostern und Pffingsten mit den Organisten gleich theilen.”

³² Uo. Summa Punctorum per Incl. Commissionem ... decretorum die 14 May A^o 1688.

delkezés, amely már ekkor előírja, hogy vasárnap és ünnepnap a zenés misét a bencésekénél nyáron reggel 7-kor, télen 9-kor, az alsó templomban pedig mindig 8-kor tartásák.³³

A szoros kapcsolatra utal Martin Fran Wydauer városi orgonista és tanító 1703-ban kelt kinevezési okirata is. (Egyúttal bizonyítéka annak, hogy a 18. század elején néhány évig nem voltak toronyzenészei a városnak.) Ebben előírják neki, hogy a plébánián és a bencésekénél egyaránt, minden vasárnap és ünnepnap a zenés nagymiséen és egyéb szertartáson vezesse az ének- és zenekart, továbbá olvasásra, írásra, számolásra és zenére tanítsa a tanulókat. A városi tanács azt is meghagyja neki, hogy bárhol adódik lakodalom, akár a katolikus németeknél, akár a szlovákoknál, szervezett zenészeivel muzsikáljon. Vigyázzon azonban arra, hogy az evangélikus zenészek hasonló szerepléseit ne akadályozza, s ne okozzon kellemetlenséget nekik. Évi fizetése a várostól 23 ft, a Szent János-templomtól 15 ft, a bencésektől 12 ft, összesen 50 ft készpénz, 15 mérő gabona, 15 öl tűzifa.³⁴

Wydauer orgonista kinevezése előtt a két templom zenei kapcsolata nem volt zavartalan. A városi tanács ugyanis 1703 elején a bencések panaszára így válaszol: „Ami városunk katolikus zenészeit illeti, figyelmeztetnünk kell őket, hogy az istentiszteleteken a németek templomában a jövőben szorgalmasabban vegyenek részt ... Jövedelmeiket beleegyezésükkel előzőleg Karner főapát 40 ft-ban állapította meg, amelyhez a rendkívüli szereplések alkalmával a német templomtól, de a szlovák templomtól is díjazásban részesülnek.”³⁵

Ismeretes már, hogy 1706-tól 1709-ig a belső templom és iskolaház a német evangélikusok kezén volt. 1709. nov. 28-án kelt a döntés arról, hogy a bencéseket visszahelyezik jogaikba. Ezt 1711-ben a várossal kötött szerződésük véglegesítette. Többek között a tanítást továbbra is feladatukká teszik, de arra is utalnak, hogy „a külső plébániatemplomban működő zenészek, ill. énekesek a belső templomban is szolgáljanak Isten nagyobb dicsőségére.”³⁶

³³Uo. Vjk. 1692. jan. 2: „Rdss. D. Parochus cum Patribus Benedictinis coram me convenit de hora servitii Divini per Musicos observanda, ita quod in aestate hora septima, in hyeme vero hora nona sacrum cantatum hic in Civitate habeatur, Foris autem semper hora octava ...”

³⁴Pannonhalma It. Acta ad Eccl. et Resid. Benedictinorum Modrensem pertinentia. Fasc. 2. 1703. apr. 24: „1. In Pömischen und Teutschen Kirchen alle Sonn und Feyertag dass Hoch Amt mit allen zugehörigen Ceremonien ... Musicaliter wohl verrichten ... 3. Die Cath. Jugendt instruiren wie auch in Lesen, Schreiben, Rechnen und Music ... 4. Es wirdt ihm auch von Löbl Magistrat zugelassen, dass wo eine Cath. Hochzeit geschieht es sey Teutsch oder Pömisch mit der Music er mit seinen eincorporirten Musicanten und kein andern aufzuwarten; herentgegen er denen Herren evangelischen Musicanten in der gleichen kein Ungelegenheit oder Zwiespalt zu machen.”

³⁵Uo. 1703. jan. 3: „1. Quoad Musicos Loci hujus Catholicos admoneri debet, imposterum diligentius ad peragenda Divina in Templo Germanico compareant ... 6. Salarium Modernorum Musicorum per R. L. Archi Abbatem Karner fuisse antehac et cum consensu eorundem Musicorum ad modernum flor. 40 esse deputatum, cum iidem extra salarium, quo a Templo Germanico gauderent, etiam a Slavico sua haberent salaria.”

³⁶A pannonhalmi Szent Benedek Rend története (Szerk. Erdélyi László és Sörös Pongrác) V. k. 754–767.; Pannonhalma It. Acta Modrensia Fasc. 2. 1711. okt. 13: „Tertio Domus illa, quae per Resid. Par. Slav. deputata, est pro inhabitatione Studiosorum et Musicorum (quorum intertentio ex cantatione et usu jam antehac observato Civitatis hujus Regiae incumbet) applicata, amodo

Idéztük a városi tanács 1717-es és 1721-es rendelkezéseit a toronyzenészeknek a plébániatemplomban, a bencéseknel, sőt az evangélikusoknál való közreműködéséről. A katolikusoknál még a 19. század elején is rendszeresen muzsikálnak.

Sokkal hézagosabbak adataink az orgonistákról és a zenészekről. Ennek elsősorban az az oka, hogy a városi és plébániai számadáskönyvek még a 18. században is gyakran a név megjelölése nélkül hozzák fizetésük összegét.

Wydauer orgonista utóda 1716-ban már Georg Nigrovics, akiről 1724-ig van adatunk. 1716-ban, 33 éves korában bírósági tanúként szerepel két szentgyörgyi toronyzenész ügyében.³⁷ Utóda hosszabb ideig (1725–1749) Johann Klass, akiről egyszer olvassuk, hogy a városi tanácshoz fordul a szőlője ügyében.³⁸ Georg Szlavskowsky (1750–1756) munkáját az 1756-os vizitáció alkalmával dicsérik.³⁹ Georg Turanyt (1757–1761) orgonistának, iskolarektornak és Chori Rector-nak, azaz karnagynak is nevezik. Carol Bakes (1762–1773) után Mathias Kozler következik 1774-től 1782-ig. 1777-ben orgonista és tanítói fizetésének javítását kéri a városi tanácstól. Az 1781-es vizitáció hangsúlyozza, hogy a bencéseknel is részt vesz zenészeivel az istentiszteleteken. 1782-ben a tanácshoz írt soraiban a díszkantisták évi húsadagának emelését, zenészei számára pedig jobb fizetést kér.⁴⁰ Johann Macsal mindössze három évig működik (+ 1785. nov. 23.). Hárman is pályáznak a megürült orgonista állásra. Jankovics Pál már 1769-ben mint szuhai orgonista és tanító szeretett volna Modorban álláshoz jutni. Most, legjobb barátja („olim charissimi Socii”) halála után pár nappal, Szeredről küldi el pályázatát. Főleg gyermekei zenei nevelése érdekében szeretné megkapni az állást.⁴¹ Johann Werner szomolányi tanító kérvényében többek között arra hivatkozik, hogy a morvaországi Neustadt-ban toronyzenészi képesítést szerzett, s mellékeli az ottani toronymester, Karl Zuck tanúsítványát.⁴² 1786. jan. 22-én Joseph Kohutek is beadja kérvényét Modorban. Döntő érvei: lakása van már a városban, s Macsal orgonista halála óta helyettes orgonistaként működik, az előírt próbán is megfelelt.⁴³ A döntés előtt a katolikus státus a pozsonyszentgyörgyi Prum nevű városi trombitást is fel-

(36. lábjegyzet folytatása)

quoque imposterum curae et dispositioni antedictorum Rectorum Patrum Benedictionorum subsit ... quarto juventutem erudire teneantur.”; uo. 1712. jan. 3: Puncta per Commissionem ...: „6. Ast Musici seu Cantores in externa Ecclesia Parochiali servientes in interiori quoque Ecclesia pro majori gloria Dei ... serviant.”

³⁷ Archiv Modra. Vjk. 1716. dec. 15., 35.

³⁸ Uo. Instantiae K. Inv. č 2690. Dátum nélkül.

³⁹ Uo. Plébániai vizitáció 1756. Inv. č. 82.

⁴⁰ Uo. Vjk. 1777. jan. 24., 93.; uo. Visitatio Parochiae Modrensis 1781. Inv. č. 83.; uo. Instantiae K. Inv. č. 2090. 1782. szept. 6.

⁴¹ Uo. Alsó templomi anyag. Inv. č. 4950. 1769. febr. 6.; uo. 1785. nov. 30: „Habendo filiolos, quorum duos jam instructos pro frequentandis Scholis dare cupio.”

⁴² Uo. Inv. č. 4967. 1785. dec. 24.; uo. Turner Lehr-brieff Inv. č. 4967.

⁴³ Uo. Inv. č. 4697: „Ut tandem semel fixam mansionem habere ... Ouod a tempore obitus praementionati Incltyto Statui serviverim et probam sufficientem ad notorietatem produxerim. Dein quod jam in Oppido Nagy-Levard, vacante Ludimagistro vices obiverim prout A. Testimonium, quod si praesentare mihi licuerit, perhibebit.”

kéri orgonistának és meghívja próbajátékra. Erre azonban nem kerül sor.⁴⁴ Titkos választás után Joseph Kohutek lesz az orgonista,⁴⁵ aki 1798-ig viseli tisztét, s – mint szoltunk róla – 1792-től egyúttal toronymester is. Orgonista utóda Johann Kapp hasonlóképpen viseli ezt a címet még az 1810-es években is.

Azt tudjuk, hogy Johann Heinrich Wypacher 1730-ig szolgált az evangélikusoknál, de nem biztos, hogy a bencésekénél is ugyanaddig működött orgonistaként. 1717-ben ugyanis felesége, Susanna Regina Wypacher segítséget kér a városi tanácstól, mert ahogy írja, „szeretett férjemet felfüggesztették állásában”.⁴⁶ Wypacheren kívül még egy orgonistáról tudunk: Carolus Fran 1725-ben panaszos levelet ír a városi tanácshoz.⁴⁷ Lehet, hogy ő ekkor a bencések orgonistája.

Feltűnő, hogy a modori katolikusoknál 1674-től a 18. század végéig nem voltak kántorok. Míg az evangélikusoknál általában a kántorok vezették a kórust és tanították zenére a tanulókat a gimnáziumban is, a katolikusoknál ez az orgonista feladata volt.

Az említett 1688-as királyi rendelet ugyan előírja a városi tanácsnak, hogy a katolikus plébánia részére négy felnőtt zenészt tartsanak, a számadáskönyv azonban a diszkantista és altista fiúkon kívül általában csak a tenorista és a basszista fizetését jelzi – gyakran név nélkül. Simon Pelleren kívül, akit 1775-ben toronymesternek ajánlanak, egyetlen nevesebb muzsikusról kell külön megemlékeznünk. Nicolaus Kristent, a morvaországi Gross Heillendorfból való képzett zenészt 1779. júl. 5-én veszik fel basszistának. Két évvel később viszont a pozsonyi Szent Márton-plébániatemplom basszistájának nevezik ki. Anton Zimmermann orgonista halála után ugyanis Sebastian Ruppert basszista lesz az utóda, s így Ruppert helyébe „Nicolaus Kristen modori basszistát, e tisztség betöltéséhez megfelelő tudással rendelkező muzsikust egyhangúlag megválasztották és kinevezték.”⁴⁸

Az 1756-os vizitáció a Szent János-plébániatemplomban és a bencésekénél is hatregiszteres orgonát jelez. Az 1781-es viszont röviden arról szól, hogy a plébániatemplomban 1780-ban új, húszregiszteres orgonát építettek. – A vasárnapokon és ünnepeken kívül a feltámadási, úrnapi és a keresztjáró körmeneteken, valamint a fogadalmi miséken is közreműködik a zenekar. A keresztjáró körmenetet hétfőn a bencésekhez, kedden a Havas Boldogasszony-kápolnához, szerdán a Szentháromság-kápolnához vezetik a plébániatemplomból. A bencések Szent Borbála-templomát az 1729-es tűzvész után a pannonhalmi főapát restauráltatja. A két mellékoltár Szűz Mária és Szent Benedek tiszteletére épült.⁴⁹

⁴⁴Uo. Inv. č. 4967. Szentgyörgy 1786. febr. 22. Prum válasza.

⁴⁵Uo. Inv. č. 4967. Dátum nélkül a döntés szövege és válasz Werner János ügyében.

⁴⁶Uo. Instantiae W. 1717. apr. 29: „... ab officio suspensus dilectissimus Maritus meus Johann Henricus Wypacher.”

⁴⁷Uo. Conceptus Inv. č. 1894. 1725. nov. 20.

⁴⁸Uo. Inv. č. 1948. 1779. júl. 5.; Archiv hlavneho mesta SSR Bratislavy Vjk. 1781 nov. 26., 343: „...pro isthoc officio Nicolaus Kristen antehac Bassistam Modrensem velut sufficientibus ad obeundum hoc munus qualitatibus instructum unanimiter delegerunt atque constituerunt.”

⁴⁹Arhiv Modra Plébániai vizitáció 1756 és 1781 év. Inv. č. 82 és 83.

A németek lelkipásztorai — a Thököly- és Rákóczi-korszak kivételével — a 18. század végéig a pannonhalmi bencések voltak. Az időpontot szó szerint kell értenünk, mert a városi számadáskönyv bejegyzései szerint Bernardinus és Thaddeus atyák, „exbenedicter”-ek, rendjüknek II. József által 1787-ben való felosztatása után is tovább működnek 1797-ig. Mivel az anyagi javaktól (szőlő, épület stb.) 1787-ben árverés útján megfosztották őket, csupán a szokásos évi összeget kapják a várostól.⁵⁰ Gimnáziumukat 1777-ig folyamatosan vezetik. Az 1766-os jelentés a lényegre mutat rá: „Az iskolában gyakran világi tanár tanít. 30 ft fizetést kap, velünk lakik és étkezik. Most három év óta bencés atya a tanár. Parvisták, principisták, s ha szükséges, grammatisták osztályát is vezeti a többi gimnáziumhoz hasonló módon. Felügyeletünk alatt áll a szomszédos német fiú- és leányiskola is. Többnyire itt a toronymester vagy távollétében állandó társa tanít.”⁵¹ Hogy iskolájuk még négy osztályossá sem tudott fejlődni, annak oka nem csupán az, hogy a városban a 18. században is kevés a katolikus tanuló, (1781-ben 337 evangélikus mellett csak 92), hanem az is, hogy a környéken virágzó gimnáziumok vannak: Pozsonyban, Bazinban, Nagyszombatban jezsuiták, Szentgyörgyön piaristák tanítanak. Gimnáziumuk 1778-ban a nemzeti vagy normál iskola szervezése alkalmával szűnik meg. A városi tanács ragaszkodik az 1711-es szerződés alapján a bencésekhez, s kérésének megfelelően a királynői rendelet szerint a négyosztályos nemzeti iskolának egyik tanára bencés lesz, aki egyúttal a latint is tanítja.⁵²

A városi tanács hagyományos tisztújításának első zenei adatát 1715. jan. 1-ről találtuk. Az esküt a bencések templomában teszik le, majd Te Deummal zárják az ünnepet. 1717-től a toronyzenészek minden évben közreműködnek. 1755-től országos előírás szerint a tanács tagjai először Veni Sanctéra és misére, majd a választás után az eskütételre és Te Deumra mennek. 1779-től mindez az alsó, a plébániatemplomban történik.⁵³

A 18. századi zeneélet összefoglalását két olyan zenés ünnep idézésével zárjuk, amelyekben a város zenészei, a toronyzenészek, a plébánia, sőt az evangélikusok zenészei is részt vettek, s az egész városnak ünnepei voltak olyannyira, hogy érdemesnek tartották megörökítésüket a városi jegyzőkönyvben.

⁵⁰Uo. Acta varia. Inv. Č. 1703. 1787. szept. 5. Nagyszombatból értesítik a modori tanácsot, hogy szept. 17-én tartják az árverést.

⁵¹Pannonhalma It. Acta Modrensia Fasc. 2. Acta Schol. 1766–1778. Compendiata Notitia Schol. Modr. OSB. Informatio: Scholas autem has saepius docet saecularis habens salarium f. 30 et victum et habitationem nobiscum. Nunc e triennio docet Pater ad S. Martinum professor. Docetur autem Parva et Principia ac si opus Grammatica modo nunc alijs gymnasijs consveto ... Sub cura nostra Inspectionis est etiam vicina Schola Germanica trivialis puerorum et puellarum. Docet ibi plerumque Turris Magister aut hoc deficiente sodalis ejus stabilis.” Lásd még Németh Ambur, Adatok a bencések modori gymnasiumának történetéhez. Századok 1900. 239–242; Fináczy Ernő, Még egyszer a bencések modori gymnasiumáról. Uo. 361–363.

⁵²Archiv Modra. Vjk. 1777. júl. 4–5., 253–254; uo. 1778. jan. 26., 35.

⁵³Uo. 1715. jan. 1., 280: „Quibus taliter reintegratis officiis perrectum est processionaliter more hactenus observato, sub pulsu campanarum ad Ecclesiam interiorem Germanicam sub cura et administratione. A.A.R.R. Patrum Benedictinorum existentem, ubi depositio per D. Judicem, Consulem et Capitaneum Juramento Hymnus S. Ambrosius solemni ritu decantabatur.”; uo. 1755. dec. 30., 97; uo. 1779. jan. 1., 1–10.

„Balassa Ferenc főigazgató 1777. jan. 5-én a nemzeti iskola megszervezése előtt a modori iskolákat látogatta meg. Délután 2-kor a városi tanács és a választott polgárság tagjai a városházáról a bazini városkapuhoz vonultak, ahol már az evangélikus gimnázium tanulói és tanárai is felsorakoztak, és ünnepélyesen fogadták a vendéget, aki díszhintóján a bencések templomához hajtatott. A Veni Sancte ünnepélyes éneklése után a bencések házába, szálláshelyére ment. Itt Somogyi Dániel pannonhalmi főapát és rendtársai, diákjai, az evangélikus gimnázium tanulói és diákjai, végül a városi tanács és a választott polgárság tagjai üdvözölték. Másnap, háromkirályok napján az ünnepi mise után a városi tanács tagjaival és a pannonhalmi főapáttal tárgyalt az iskolák ügyéről... Január 7-én reggel 8-kor a bencések iskoláját látogatta meg. Részt vett az ünnepélyes misén, aztán átvonult a szlovákok plébániatemplomába és iskolájába, onnan pedig az evangélikusok imaházaiba és iskoláiba. A tanulók feleleteivel nagyon elégedett volt. Másnap, 8-án reggel 7-kor a városi tanács tagjai ünnepélyes búcsúztatására jöttek össze, majd zeneszó mellett 8 óra körül vettek búcsút tőle.”⁵⁴

„Batthyány József hercegprímás 1778. jún. 26-án érkezett a városba. Este 1/2 7-kor harangzúgás, díszlövések és zeneszó mellett fogadták a városi tanács tagjaival az élen — akik a baldachint hordozták —, s így vonultak a város plébániatemplomába. Innen gyalogosan, zeneszóval mentek a német evangélikusok templomához, előttük haladván a tanulóifjúság a városi tanács kíséretében. A templom kapujában Torkos Mihály szuperintendens ünnepélyesen köszöntötte a hercegprímást, aki kíséretében megtekintette a két templomot belülről is. Innen a Havas Boldogasszony-kápolnához ment, majd ünnepi menetben a plébániatemplomba tért vissza, és a plébánián töltötte az éjszakát. Júl. 27-én reggel a tanács tagjai érkeztek üdvözlésére, és ünnepi menetben, újra zeneszó mellett a bencések templomába vonultak, ahol a bazini plébános tartotta az ünnepi misét. Utána megtekintette a bencések rendházát, részt vett a városháza épületében működő nemzeti iskola óráján, ezután pedig a városi tanács tagjaival tárgyalt. Ünnepi ebéd után díszhintójába szállt, s a két oldalon felsorakozó nép közé a szegények részére pénzt szórva, zeneszó kíséretében, harangok zúgása közben 1/2 4 körül az alsóvárosi kapun át távozott.”⁵⁵

⁵⁴Uo. 1777. jan. 5–8., 4–5.

⁵⁵Uo. 1778. jún. 26–27., 187–188.